

11. Атамас П.Й. Управлінський облік: 2-ге вид. навч. посібник / П.Й. Атамас. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.

12. Типові норми часу на основні процеси бібліотечної роботи: Затверджено наказом Міністерства культури і туризму України від 29.12.2008 р. № 1631/0/16-08.

13. Галузеві норми часу на інформаційні роботи та послуги в національній системі науково-технічної інформації – К.: УкрІНТЕІ, 2007. – 76 с.

Отримано 2.02.2010.

УДК 339.727.22

Н.Л. Ришкевич, М. Гризлов

РОЗШИРЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ОЗНАКА ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Особливості сучасного етапу розвитку світової фінансової системи призводять до зростання кількості міжнародних фінансових потрясінь різного масштабу та збільшення їх впливу на економіку окремих держав. На момент настання світової фінансової кризи 2008 р. економіка України була на підйомі. Важливе значення в економічному зростанні України мали прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Але в умовах погіршення зовнішнього економічного середовища Україна зазнала одного з найглибших економічних спадів. Для сприяння процесу економічного відновлення разом з відродженням світової економіки Уряд України повинен вживати заходів, спрямованих на відновлення довіри інвесторів, а також відновлення довіри до макроекономічної політики в країні в цілому.

Особенности современного этапа развития мировой финансовой системы приводят к росту числа международных финансовых потрясений разного масштаба и увеличения их влияния на экономику отдельных государств. На момент наступления мирового финансового кризиса 2008 г. экономика Украины была на подъеме. Немаловажное значение в экономическом росте Украины имели прямые иностранные инвестиции (ПИИ). Но в условиях ухудшения внешней экономической среды Украина испытала один из самых глубоких экономических спадов. Для облегчения процесса экономического восстановления вместе с возрождением мировой экономики Правительство Украины должно принимать меры, направленные на восстановление доверия инвесторов, а также восстановление доверия к макроэкономической политике в стране в целом.

The features of the modern stage of development of the world financial system cause a huge amount of international financial shocks of different scale and their level of influence on the economy of the separate governments. When the world financial crisis started in 2008, the economy of Ukraine was on getting up. Foreign direct investments (FDI) played an important role in the economic growth of Ukraine. But in conditions of external economic environment getting worse Ukraine tested one of the deepest cutbacks of economic activity. For an assisting the process of economic renewal together with the revival of world economy, Government of Ukraine must take measures, directed on returning the trust of investors, and recovering trust to the macroeconomic policy in the country at whole.

прямі іноземні інвестиції, фінансова глобалізація, економічна криза, довіра інвесторів

Міжнародна міграція капіталів в останні десятиріччя набула значення провідного фактора в процесі розвитку світової економіки, а іноземне інвестування стає невід'ємною та здебільшого визначною частиною вну-

трішніх економічних процесів більшості держав. При цьому зрозуміло, що фінансова глобалізація зумовлює ряд змін у природі міжнародних потоків капіталу. Більше того, процеси глобалізації, що відбуваються у світі, характеризуються структурними зрушеннями у світовій економіці в цілому. Швидко прогресуюча глобалізація економіки одним з основних своїх проявів має масштабне розширення сфери прямого іноземного інвестування. Значення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) для економіки більшості країн світу, і особливо для держав, які розвиваються, різко зростає у зв'язку з необхідністю структурної й технологічної її модернізації при переході до постіндустріальної стадії [1–4].

Особливості сучасного етапу розвитку світової фінансової системи призводять до значного підвищення рівня її нестабільності, тобто до зростання кількості міжнародних фінансових потрясінь різного масштабу та збільшення їх впливу на економіку окремих держав. Підтвердженням цього є чисельні міжнародні кризи останніх років, серед яких криза європейської валютної системи 1992–93 рр., латиноамериканська криза 1994–95 рр. та криза в Південно-Східній Азії – у 1997–98 рр., у Бразилії – в 1997–99 рр., Туреччині у 2000–2001 рр., в Аргентині – у 2001–2002 рр., глобальна фінансова криза 2008 р. що суттєво зачепила й Україну.

Багато економістів одностайні в думці, що сучасна фінансова криза – це прямий наслідок кризи іпотечного кредитування в США (частка цього сектора в економіці країни становить 1,4%). Приватні американські банки видавали іпотечні кредити у великій кількості. До категорії власників іпотечного житла ввійшли й ті американці, які були просто не в змозі регулярно виплачувати відсотки з кредитів. У підсумку житло чи ледве не в масовому порядку переходило у власність банків, а достатньої кількості людей, які б хотіли купувати це житло, не знаходилося. результат такого стану справ цілком передбачуваний – банкрутство банків.

Інвестиційні компанії й банки зазнають збитків і банкрутують, погіршуючи ситуацію й на світовому фінансовому ринку. Адже американська економіка має величезний вплив на економіку багатьох країн світу – філії американських корпорацій відкриті майже у всіх країнах, американський долар, цінні папери США традиційно виступають фінансовим гарантом для інших країн. Світова криза завдає удару рівною мірою, як по розвинутих, так і по країнам, що розвиваються, і в кожному випадку від цього не виграє ніхто. Падає рівень життя громадян різних держав і фінансових можливостей урядів, що, у свою чергу, позначається на інтенсивності зовнішньополітичної експансії.

У зв'язку з цим, актуальними стають питання визначення першоджерел фінансової нестабільності та необхідності регулювання руху капіталу, що стають факторами глобалізації фінансових ринків, а масштаби та динаміка цих потоків значною мірою впливають на розвиток України як складової частини світового економічного простору. З'ясування саме цих питань і є метою статті.

Протягом розвитку світової економічної думки, починаючи з XVII ст., вчені постійно обговорюють проблему руху грошей, а пізніше і капіталу. Першими, хто звернув увагу на проблеми міжнародного руху грошей, були меркантилісти у XVII ст., зокрема Т. Ман, Е. Місселден, Дж. Стюарт. Найширше проблема міжнародного руху капіталу досліджу-

валася у ХХ ст. Відомий американський економіст, лауреат Нобелівської премії 1976 р. «За досягнення у галузі аналізу споживання, історії грошового обігу й розробки монетарної теорії, а також за практичний показ складності політики економічної стабілізації» Мілтон Фрідман (Milton Friedman; 31 липня 1912, Бруклін, Нью-Йорк – 16 листопада 2006, Сан-Франциско) передбачав можливі наслідки проведення політики неконтрольованого випуску грошей і виклав їх у своїй роботі «Кількісна теорія грошей» [5].

Фрідман писав про важливість дотримання пропорцій між зростанням грошової й товарної маси. Хоча прямого зв'язку між працями Фрідмана, написаними в середині ХХ ст., й кризою 2007–2009 рр. немає, однак зараз ми маємо наочне підтвердження того, що гроші незалежно від їхньої форми здатні впливати на динаміку реального сектора. Уже сама первісна назва нинішньої кризи (фінансова) указує на те, що первісний поштовх до падіння був створений у фінансовому секторі. Це змушує знову звернутися до наукової спадщини монетаризму, але творчо переосмислити її.

Деякі з дослідників [4, 5] вважають причиною фінансової нестабільності в окремих країнах суто внутрішні фактори, такі як корупція, недосконала економічна політика, тощо. З огляду на періодичність виникнення та міжнародний характер фінансових криз, можна зробити висновок про їх взаємозв'язок із процесами фінансової глобалізації, а почастишання та швидке поширення фінансових криз – найбільш показовою ознакою фінансової глобалізації.

На момент настання світової фінансової кризи економіка України була на підйомі. І дійсно, з 2000 р. до третього кварталу 2008 р. економіка країни зростала в середньому на 7,5% на рік. Фіскальна політика залишалася досить поміркованою – дефіцит бюджету не перевищував 1,5% ВВП (за винятком 2004 р., коли проходили президентські вибори), а розмір зовнішнього державного боргу скорочувався. Потужний зовнішній попит, якому сприяло стрімке зростання в країнах з економікою, що розвивається, стимулював експорт, обсяги якого зростали рекордними темпами – на 50% у річному обчисленні за перші три квартали 2008 р. З іншого боку, через значне збільшення імпорту сальдо поточного рахунку платіжного балансу залишалось від'ємним з 2006 р. Однак дефіцит рахунку поточних операцій повністю фінансувався за рахунок значних надходжень іноземного капіталу. У 2005–2008 рр. чисті прямі іноземні інвестиції в Україну в середньому складали \$8 млрд на рік. Це дозволило Національному банку України накопичувати валютні резерви, які наприкінці вересня 2008 р. сягнули \$37 млрд.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в Україну, станом на 1 липня 2009 року дорівнював \$ 37 965,7 млн. Значні обсяги іноземних інвестицій були зосереджені на підприємствах промисловості – \$8 570,1 млн (22,6% загального обсягу ПІІ в Україну), у тому числі переробної – \$7 373,9 млн і видобувної – \$1 046,2 млн. Серед галузей переробної промисловості у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів було внесено \$1 792,1 млн прямих інвестицій, у металургійне виробництво і виробництво готових металевих виробів – \$1 406 млн, хімічну й нафтохімічну промисловість – \$1 150,7, ма-

шинобудування – \$1 051,7, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – \$758,3 млн.

Основними країнами-інвесторами України є: Кіпр, з якого отримано 1243,9 млн дол., Німеччина – 473,7, Австрія – 148,5, Нідерланди – 137,4, Велика Британія – 132,3, Віргінські Британські Острови – 123,4, Сполучені Штати Америки – 97,3, Угорщина – 58,3, Російська Федерація – 53,1 млн дол.

В Україні зафіксовано майже 7,5 тис. філій іноземних транснаціональних компаній. Це приблизно 1% від їхньої загальної кількості. Залучення іноземних інвестиційних капіталів в економіку України є важливим джерелом забезпечення інвестиційного розвитку країни. За деякими розрахунками, потреба української економіки в іноземних інвестиціях становить близько 40 млрд дол. Але Україна як промислова держава транснаціональним корпораціям нецікава. Такий висновок можна зробити, переглянувши список глобальних корпорацій, представлених на вітчизняному ринку: Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco і деякі інші ТНК. Великі промислові концерни, такі як, наприклад, Westinghouse, ExxonMobil або General Electric, на українському ринку відсутні. Виняток – Mittal Steel, для якої її український актив – Криворіжсталь – проміжна, а не кінцева ланка виробничого ланцюга.

Чому транснаціональні корпорації не інвестують свої капітали в підприємства України? Як і раніше, головними перешкодами для вкладення грошей в Україну іноземці називають високий рівень корупції, непряме субсидування, а також слабку законодавчу захищеність прав власності. Податкова система є саме тим фактором, що вкрай негативно впливає на інвестиційний клімат країни. Це пов'язано як із загальним високим рівнем оподатковування, так і з заплутаністю й складністю самої процедури стягнення податків і зборів. Основними негативними рисами податкової системи є: повна безконтрольність діяльності Державної податкової адміністрації; наявність великої кількості різноманітних податків; високий рівень податків (ПДВ – 20%, податок на прибуток корпорацій – 25%, прибутковий податок – 15%, прибутковий податок на дивіденди – 15%, прибутковий податок на роялті й депозити – 15%, податок на репатріацію дивідендів за кордон – 15%). Така негативна ситуація в податковій сфері України призводить до того, що більша частина суб'єктів підприємницької діяльності діє в тіньовій економіці. Для іноземних інвесторів ця ситуація є вкрай неприйнятною. Це пов'язано з тим, що для ТНК, які діють у світовому масштабі, імідж «чесної компанії» є більш значною цінністю, ніж швидко отриманий прибуток від операцій у тіньовій економіці. Тому більшість стратегічних закордонних інвесторів в Україні діють легально, що ставить їх у дискримінаційне становище порівняно з бізнесом у тіньовій економіці, витрати якого через відсутність митних і податкових платежів перебувають на більш низькому рівні.

Збільшення привабливості України для прямих іноземних інвестицій залежить від розвитку ринкової економіки, макроекономічної стабільності, характеру структурних перетворень. Наявність розвинутого внутрішнього ринку капіталу є важливою передумовою створення конкурентноспроможного інвестиційного клімату країни. Незлагодженість ро-

боти фондового ринку, фінансової інфраструктури значно ускладнює процес залучення іноземних інвестицій.

Міжнародна криза ліквідності, яка швидко розповсюдилася світом восени 2008 р., перервала цикл зростання України та багатьох інших країн з економікою, що розвивається. Зменшення схильності до ризику та падіння вартості активів і цін на товари позбавили світові ринки ліквідності, заморозивши багато життєво важливих сегментів міжнародного фінансового посередництва. Зокрема чимало ринків, що розвиваються, зіштовхнулися з суттєвим скороченням експорту і/або раптовою зміною напрямку потоків іноземного капіталу. У результаті ставало все важче обслуговувати та рефінансувати зовнішні борги, передусім тим країнам, які на момент виникнення кризи мали слабкі макроекономічні показники та великий зовнішній борг [6, 7].

В умовах погіршення зовнішнього економічного середовища Україна зазнала одного з найглибших економічних спадів. Для пом'якшення економічного спаду, сприяння процесу економічного відновлення разом з відродженням світової економіки, яке має незабаром відбутися, Уряд України повинен вживати заходів, спрямованих на відновлення довіри інвесторів, а також відновлення довіри до макроекономічної політики в країні в цілому. Існує три основні компоненти такої стабілізаційної політики:

- обачлива фіскальна політика;
- збалансована грошово-кредитна політика;
- ефективний нагляд у банківському секторі.

Щоб уникнути загострення кризи протягом наступних шести місяців, дуже важливо заручитися подальшою фінансовою підтримкою МВФ. Ця підтримка необхідна не лише через значний розмір коштів, що мають бути виділені у наступному транші МВФ, але й для того, щоб інші міжнародні установи також надали своє фінансування, та для того, щоб підтримати необхідний рівень довіри іноземних кредиторів для реструктуризації зовнішнього боргу України.

Список використаної літератури

1. Білорус О.Г. Криза глобалізації та перспективи корпоративного глобалізму / О.Г. Білорус // Економічний часопис. – 2003. – №1. – С. 12–18.
2. Абрамов И.М. Экономические кризисы-катастрофы и пути их преодоления / И.М Абрамов, П.Г. Никитенко. – Мн.: БГЭУ, 2001. – 119 с.
3. Богомоллов О.Т. Економічна глобалізація – характерна риса ХХІ століття / О.Т. Богомоллов // Економіка і прогнозування. – 2001. – № 4. – С. 24–36.
4. Майер Л. Як глобалізація веде до кризи світової економіки // Л. Майер, Ф. Шмідт, К. Шулер // Економічний часопис–ХХІ. – 2004. – № 2. – С. 8–14.
5. Фридмен М. Количественная теория денег / М. Фридмен. – М.: Дело, 1996. – С. 133.
6. Ключко В.П. Фінансова глобалізація: позитиви і негативи для перехідної економіки / В.П. Ключко // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – № 5. – С. 43–50.
7. Колодко Г.В. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн / Г.В. Колодко. – К.: Основні цінності, 2002. – 245 с.

Отримано 10.02.2010.